

AVRUPA BİRLİĞİ BANKACILIK SEKTÖRÜ VE TÜRKİYE’NİN UYUM SÜRECİNDE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

¹Orhon Can DAĐTEKİN

ÖZET

Türkiye, son yıllarda AB aday ülke statüsünde tam üyelik yolunda birçok adım atmıştır. Kuşkusuz ki finansal anlamda bütünleşme de bu çerçevede önem taşımaktadır. Bu makalenin amacı Türkiye’nin üyelik sürecinde 2013 verileri kullanarak bankacılık sistemi açısından AB ülkelerine olan benzerliğini ve atılabilecek adımları tartışmaktır. Bu bağlamda sayısal veriler Türkiye’nin bankacılık sektörünün hazır olup olmadığına dair çeşitli ipuçları sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Türkiye, AB, bankacılık, entegrasyon

BANKING SECTOR IN EUROPEAN UNION AND TURKISH BANKING SECTOR INTEGRATION

ABSTRACT

Turkey has taken a considerable amount of steps towards full membership to EU in recent years. Unarguably, financial integration is also important from this perspective. The aim of this article to discuss Turkey’s similiarity to EU member countries in terms of banking sector using 2013 data. In this context, statisitcal data offers an insight on Turkey’s readiness to be a member of EU in terms of its banking sector.

Key Words

Turkey, EU, banking, integration

¹ Gazi Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Araştırma Görevlisi, orhoncan@gazi.edu.tr

Giriş

Entegrasyon, ayrı olan piyasaların, ürünlerin veya benzeri olguların bir araya gelerek uyumlu hale gelmesidir. Bu bağlamda, Avrupa Merkez Bankası finansal sistemin daha iyi işlemesini ve tek bir parasal politikanın daha başarılı şekilde uygulanabilmesi için, finansal entegrasyonu temel ilgi alanlarından biri olarak belirlemiştir. Ayrıca başarılı bir finansal entegrasyon daha verimli çalışan bir mekanizmayı ve rekabeti de yanında getirecektir.

Finansal entegrasyonu tartışmaya başlamadan önce bu konudaki geçmiş gelişmeleri incelemekte fayda bulunmaktadır. Roma Antlaşması (1957) ile kurulan Avrupa Birliği, asıl temelini Ortak Pazar üzerine kurmuştu. Bu açıdan bakıldığında Roma Antlaşması finansal entegrasyon açısından herhangi bir düzenleme içermemekle birlikte sermayenin serbest dolaşımını sağlamaya yönelik maddeler içermektedir. Her ne kadar takvim belirli olmasa da bu antlaşmanın 67. Maddesine dayanarak sermaye serbestliği hedeflenmiştir. Ne var ki, yeni hedefler konulan 1985 yılına kadar bu amaç gerçekleştirilememiştir.

Bu nedenle, “White Papers on Completion of the Internal Market” (1985) bankacılık sektörü açısından önem arz etmektedir. Bu belgeyi ve alınan kararları “Avrupa Tek Senedi” (1987) izlemiş, 1989 yılında İkinci Bankacılık Direktifi birçok yasal düzenleme getirmiştir. İlk direktif 1977 yılında yayınlanmış olmasına ve amaç bankacılık sistemleri arasında uyum sağlanması olmasına rağmen entegrasyon süreci hakkında anlaşmaya varılamamıştır. Avrupa Tek Senedi ise sermaye hareketleri üzerinde yasakları ve kısıtlamaları kaldırmayı amaçlamış, tek Pazar ile ülkeler arası uyumlaştırmayı hedeflemiştir. İkinci Bankacılık Direktifi ise ülke sınırları dışında şubeleşmenin önünü açmış ve entegrasyona katkıda bulunmuştur. Daha sonra birçok direktif bunları takip etmiş ve son olarak 2000/12/EC no.lu Kredi Kurumlarının

Faaliyetlerinin Yürütülmesi ve Takibine İlişkin Konsey Direktifi ile bütün önceki direktifler tek bir metinle düzenlenmiştir.

AB ve Türk Bankacılık Sektöründe Gelişmeler

Finansal entegrasyon sürecine ait tarihi gelişmelere giriş kısmında kısaca değinilmiştir. Bu bölümde ise AB içerisinde bankaların finansal entegrasyonu ve AB bankacılık sektörü incelenecektir.

2008’deki krizden beri, kredi veren kuruluşlarda bir azalma meydana gelmiştir. 2008’den bu yana kredi veren kurum sayısı 2012 sonu itibariyle 592 adet azalmıştır. Bu da AB içinde bir yeniden yapılanma olduğunun göstergesidir. Bu azalmalar en çok Yunanistan, İspanya ve Portekiz’de görülmüştür. Bu ülkeleri Fransa, Kıbrıs ve İtalya izlemiştir. 2012 sonu itibariyle AB içerisinde kredi veren kuruluş sayısı (bankalar ve grup bankacılığı) önceki yıllara göre azalarak 2645 adet olmuştur. AB’de bankacılık sektörünün önde gelen ülkeleri ise 7.6 trilyon ve 6.8 trilyon € toplam varlık değerleri ile Almanya ve Fransa olmuştur. (AMB, 2013)

AMB’nin 2013 raporuna göre, bankaların bilanço yapılarında da değişiklikler göze çarpmaktadır. Makroekonomik koşullar ve kaldıraç oranlarının azaltılması yönündeki baskılar sonucu avro bölgesindeki birçok ülkede bankaların bilançolarındaki kredilerin ağırlığı azalmıştır. Bunda bazı borçların “kötü banka”lara veya varlık yönetim şirketlerine devredilmesinin de etkisi olmuştur.

Finansal performans ve borç yapısı açısından bakıldığında ise, ülkeler arası farklılık göstermekle birlikte finansal kriz sonrası bankacılık sektörü aktivitesinde azalma görülmektedir. AB bankacılık sektörü ikinci ve avro bölgesini daha yakından etkileyen bir krize maruz kalmış, bu da varlıkların finansal kalitesini, dolayısıyla kârlılığını düşürmüştür. Buna karşın, borç ve gelir yapısındaki altyapısal iyileşmeler finansal krizler ve

etkileri çözümlenip bu dönem geride kaldığında bankacılık sektörünün daha kararlı bir performansa kavuşacağına işaret etmektedir.

Kârlılık son yıllarda genel olarak AB ülkeleri içerisinde bankacılık sektörü açısından düşük seyretmektedir. Bunun başlıca sebepleri ise düşen varlık kalitesi ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan borçların yeniden yapılandırmasının maliyetli olmasıdır.

Türk bankacılık sektörüne gelirsek, TCMB tarafından yayınlanan Mayıs 2013 Finansal İstikrar Raporu verilerine göre 2012 yılında bankacılık sektörü yüzde 87,4 ile finansal sektörün bilanço ağırlığının çok büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Yine bu verilere göre toplam varlık büyüme oranı yüzde 12,6 olmuş ve toplam varlıklar 1.371 milyar TL'ye yükselmiştir. 2013 Mart ayı itibariyle ise sektörün aktif büyüklüğü 1.428 milyar TL olmuştur.

Türkiye'de bankacılık sektöründe bir başka dikkat edilmesi gereken nokta ise yoğunlaşmadır. 2013 Mart ayı verilerine göre faaliyet gösteren 49 bankanın aktif büyüklüğüne göre ilk beşinin payı yüzde 56,1'dir.

Çeşitli Rasyolar ile AB ve Türk Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması

Temel rasyolar karşılaştırılırken TCMB Mayıs 2013 Finansal İstikrar Raporu'nda sunulan veriler esas alınmıştır. Hırvatistan Temmuz

2013 itibariyle AB üye devlet statüsü kazandığı için Mayıs 2013 raporunda yer almamaktadır. Tablo 1'de yer alan veriler AB ülkelerinin 2012 yılı Haziran ayı verileridir ve GSYİH verisi de 2012 yılına aittir.

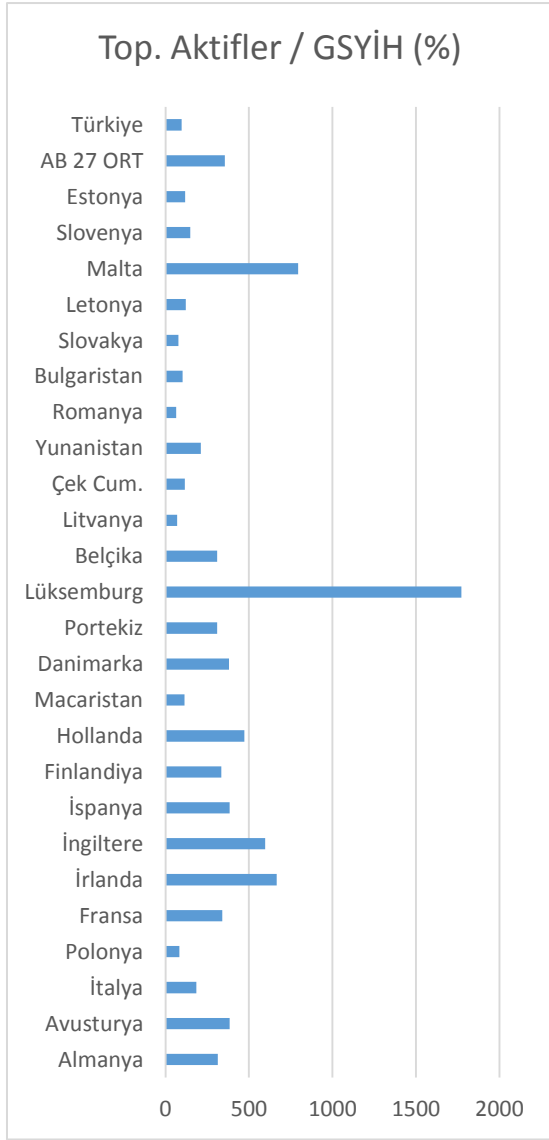
Tablo 1: Avrupa Birliği Üye Ülkelere ve Türkiye'ye Ait Çeşitli Finansal Rasyolar

	Top. Aktifler/GSYİH (%)	Mevduat/GSYİH (%)	Kredi/GSYİH (%)	Kredi/Mevduat (%)	Kredi Kuruluşu
Almanya	313	119	189	158	1891
Avusturya	384	176	271	155	763
İtalya	185	69	124	181	737
Polonya	84	51	60	119	698
Fransa	340	124	184	148	654
İrlanda	667	149	279	188	477
İngiltere	597	200	227	114	373
İspanya	384	184	259	141	331
Finlandiya	335	84	124	147	315
Hollanda	472	213	326	153	282
Macaristan	114	65	74	115	189
Danimarka	381	94	257	274	161
Portekiz	309	149	229	154	154
Lüksemburg	1773	623	1210	194	141
Belçika	309	143	180	125	107
Litvanya	70	39	59	151	92
Çek Cum.	115	81	70	86	57
Yunanistan	211	95	153	162	54
Romanya	64	35	39	110	40
Bulgaristan	102	71	79	112	31
Slovakya	77	55	54	99	30
Letonya	121	72	91	126	29
Malta	794	293	501	171	26
Slovenya	148	76	113	149	25
Estonya	117	70	91	130	16
<i>AB 27 Ort.</i>	355	131	190	145	296
<u>Türkiye</u>	97	54	57	104	49

a. Toplam Aktifler / GSYİH (%)

Bu oran bir ölçüde finansal piyasaların gelişmişliğini yansıtmaktadır. Malta, Lüksemburg, İrlanda gibi ülkelerde yüksek seyreden ve AB ortalaması yüzde 355 olan bu oran Türkiye için yüzde 97 olarak seyretilmektedir. Kriz nedeniyle bu oran

daha önceleri düşmüş olmakla birlikte son yıllarda bir artış trendine girmiştir.

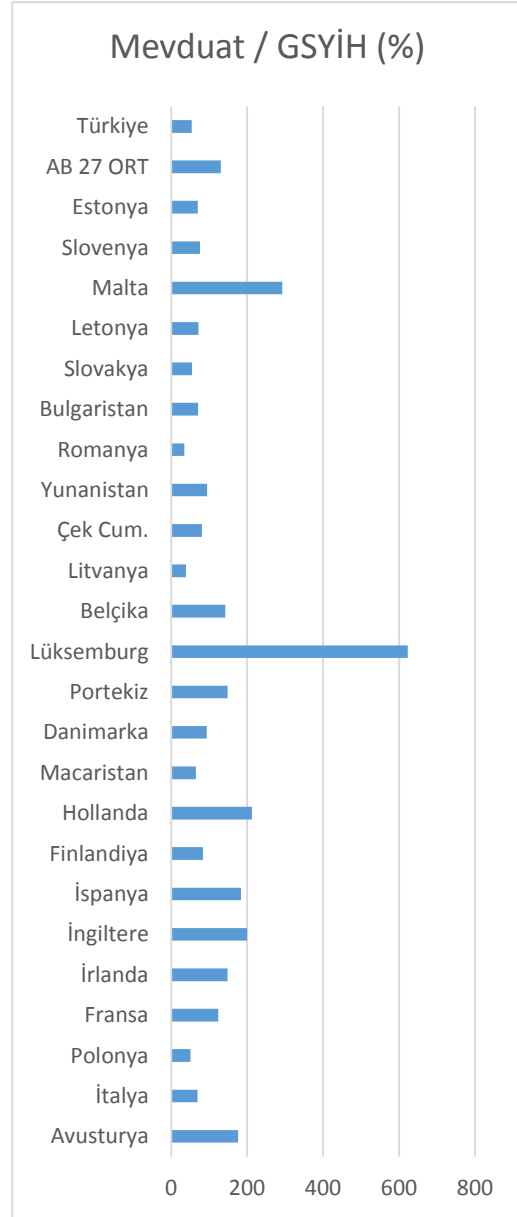

Şekil 1: AB Ülkeleri Ve Türkiye’de Toplam Aktiflerin GSYİH’ye Oranı

b. Mevduat/GSYİH (%)

Bu rasyo için en yüksek oranlar yine Lüksemburg, Malta, Hollanda gibi ülkeler için gerçekleşirken, Litvanya yüzde 39 civarında bir oran ile düşük mevduat birikimi sergilemektedir. Türkiye için bu oran yüzde 54 olup mevduat açısından henüz verimli seviyeye ulaşamadığının bir göstergesidir. Sürdürülebilir finansal istikrar ile bu oranın da yükselme trendine gireceği beklenmekle beraber, müşteri sadakati ve hane halkının elde para tutmaya eğilimli olması mevduat oranının yükselmesinin önündeki engellerden bazılarıdır. Türkiye AB ortalamasının bir hayli

gerisindedir. Bu oran bankacılık sektörünün derinlik ve aracılık fonksiyonlarının gelişimini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

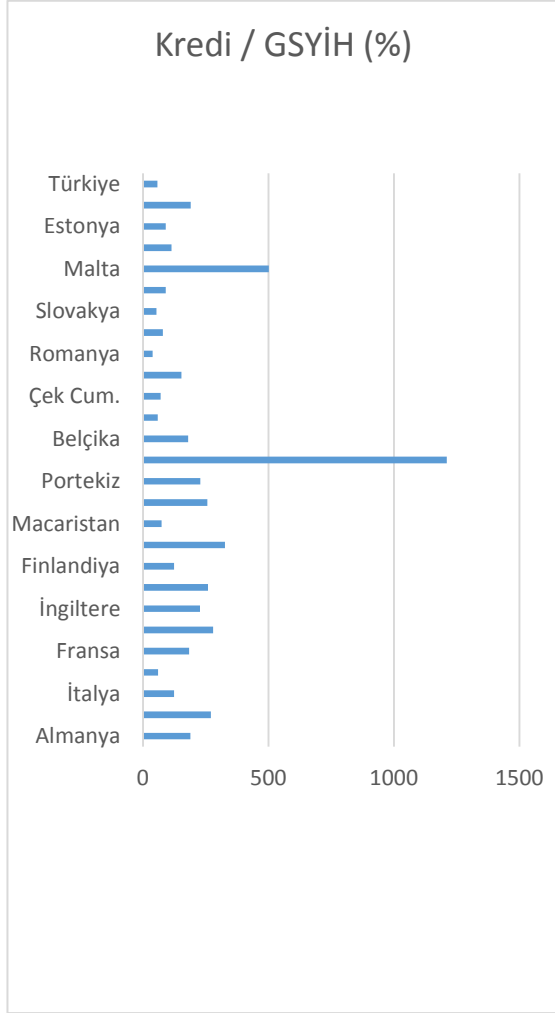

Şekil 2: AB Ülkeleri Ve Türkiye’de Mevduatların GSYİH’ye Oranı

c. Kredi / GSYİH (%)

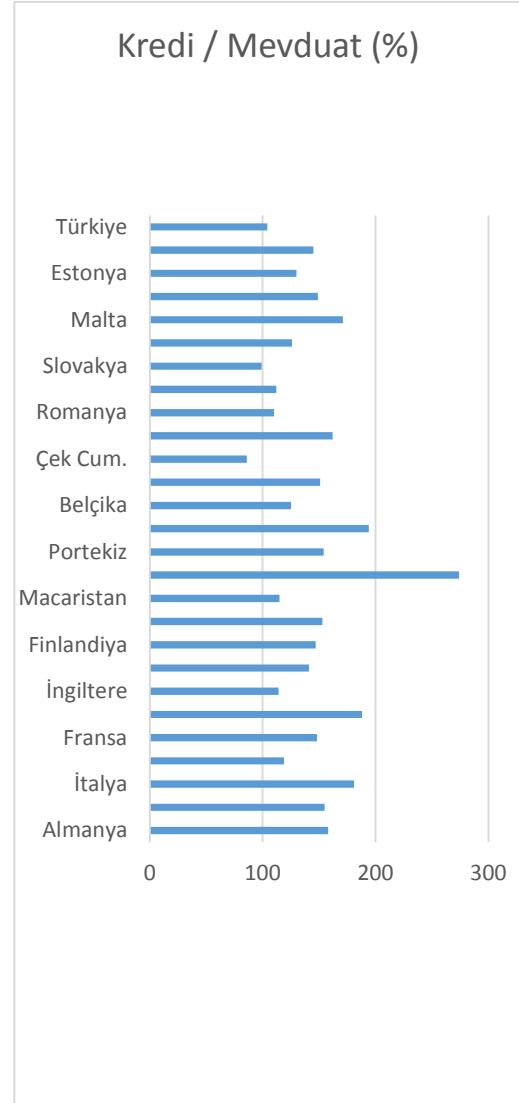
Kredi / GSYİH oranı bir çok ülke için yüzde yüzün üzerinde seyretmekte, yani GSYİH’sine oranla daha fazla kredi kullandığını göstermektedir. Türkiye ise son dönemde kredi genişlemesi yaşayan ülkelerden biri olmakla beraber, Türkiye’de oranın düşük olmasının nedenlerinden bazıları kullanılan

kredilerin düşük getirili kamu kaynakları için kullanılması ve finansal krizler olarak gösterilebilir. Bu oranın 2014 yılı için 59,5, 2015 yılı için ise 61,6 olması beklenmektedir. (Kara vd., 2013)

Şekil 3: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kredilerin GSYİH’ye Oranı

krizlerin olmadığı bir bankacılık sektöründe bu oranın da yükselmesi beklenebilir.

Şekil 4: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Kredilerin Mevduatlara Oranı

d. Kredi / Mevduat (%)

Bu oran Danimarka, İrlanda gibi ülkelerde yüksek seyretmekte iken Türkiye AB-27 ortalamasının altında kalmıştır. Bu oran toplanan mevduatın ne kadarının kredi olarak dağıtıldığını göstermesi açısından önem arz etmektedir. Türkiye mevduatı krediye çevirme konusunda AB ortalamasının altında ve birçok ülkeden daha geride bir pozisyonundadır. Finansal

e. Kredi Kuruluşu Sayısı

Kredi kuruluşu sayısı bir ülkede kredi veren kuruluşların toplamını göstermektedir. Almanya bu konuda en üst sırada yer alırken Türkiye 49 kuruluş ile bu ortalamanın gerisinde kalmıştır. Sektörde rekabet için bu sayının artması ülkenin lehine olacaktır. Avrupa’da ise tek pazar amacına uygun olarak satın alma ve

devralma işlemleri son yıllarda artış göstermiştir.

Şekil 5: AB Ülkeleri Ve Türkiye'deki Toplam Kredi Kuruluşu Sayısı

Sonuç

Küreselleşme ile birlikte finansal entegrasyonun her sektörde olduğu gibi bankacılıkta da etkileri gözlemlenmektedir. Avrupa Birliği ve tek para birimi bunun en açık örneklerinden biridir. Türkiye'de AB'ye üyeliği hedefleyen ve üye ülkelerle yakın ticari ilişkiler içinde bulunan bir ülke olarak birçok sektörle beraber bankacılık sektörünü de yakından takip etmek zorunda olmakla birlikte gelişmelere ayak uydurmalıdır.

Bankacılık sektörünün bazı ana sorunları aşağıdaki şekilde özetlenmiştir (Yetim ve Gülhan (2005).

- Uygulanan yüksek munzam karşılık oranları
- Sisteme girişin kolay olması sonucu ortaya çıkan küçük bankalar
- Döviz kurlarındaki istikrarsızlık
- Kamu bankalarının sistemdeki payı
- Likidite yetersizliği
- Problemlerli krediler
- Sermaye yetersizliği
- Piyasanın tam rekabette uzak olması
- Kötü yönetim

Her ne kadar bu sorunların bazıları günümüzde görünmese de, bazıları hâlâ güncelliğini korumaktadır. Bu bakış açısıyla tüm sorunların üzerine gitmek daha güçlü bir bankacılık sisteminin oluşmasına yardımcı olacaktır.

AB üyeliği sürecinde tüm sektörleri göz önüne alırsak, bankacılık sektörü tam üyeliğe uyum sağlayacak nitelikte görünmektedir. Ne var ki, ölçek sorunu gözden kaçmamalıdır. Bunun yanında kamu açıkları ve enflasyon gibi problemler, ülkenin kırılgan makroekonomik yapısı ile birleştiğinde bankacılık sektöründe çeşitli sorunlara yol açmıştır.

AB bankacılık düzenlemeleri ise yasal açıdan Türk mevzuatından farklılıklar göstermektedir. Güncel yasalar yapılırken AB uyumu da göz önüne alınmış ve uyumlaştırma sürecinde mesafe kat edilmiştir.

Karşılaştırılan oranlara bakıldığında Türkiye için gelişmiş AB üyelerinin bankacılık sektörüne yakın değerler elde edilmediği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında daha keskin düzenlemeler, makro ve mikro derecede istikrar bir şarttır. İstikrarsız enflasyon, GSYİH, döviz kuru gibi göstergelerin yanında kontrolsüz verilen krediler de uzun vadede ekonomiyi ve bankacılık sektörünü hasara uğratma potansiyeline sahiptir.

Aktif küçüklüğü AB üyesi ülkelerin bankacılık sektörleriyle karşılaştırıldığında bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye bu pazara girdiği takdirde Türk bankaları güçlü AB bankaları ile rekabet halinde olacağından

birleřme ve devir almalar fayda sağlayabilecektir.

Sonuç olarak, her ne kadar Türk bankacılık sektörü AB'ye hazır gözükse de makroekonomik ve mikroekonomik istikrar bankaların verimli bir şekilde çalışabilmesi için

gereklidir. Gerekli kanuni düzenlemelerin hâlen uygulanma aşamasında olması ve kontrol mekanizması hâlâ etkin bir şekilde işlememekle birlikte ileride alınacak sert tedbirler bu konuda gelişme sağlamanın temel koşuludur.

KAYNAKÇA

- (1) AMB, Kasım 2013, Banking Structures Report. Web Sitesi:

<http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/bankingstructuresreport201311en.pdf> (Eriřim

Tarihi: 25.2.2014)

- (2) TCMB, Finansal İstikrar Raporu, Web Sitesi:

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/Fir_TamMetin16.pdf (Eriřim Tarihi:

25.2.2014)

- (3) Kara, Hakan vd., "Türkiye İçin Makul Kredi Büyüme Oranı Ne Olmalı?", TCMB Ekonomi Notları

Web Sitesi: <http://www.tcmb.gov.tr/research/ekonominotlari/2013/tr/EN1303.pdf> (Eriřim

Tarihi: 25.2.2014)

- (4) Yetim, S. Ve Gülhan, O. "Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü",

BDDK Araştırma Dairesi ARD Çalışma Raporları, Web Sitesi:

http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/raporlar/calisma_raporlari/13042005-7.pdf (Eriřim

Tarihi: 25.2.2014)